

AFSPRAKENKADER – ONTZORGING

“Ontwikkeling Gasveld Ternaard”

FEBRUARI 2020

1. Doel en tot stand komen van het Afsprakenkader

- Doel van het Afsprakenkader is dat op het moment dat de ontwikkeling van het Ternaarder gasveld tot uitvoering komt, vooraf met een brede vertegenwoordiging van lokale en regionale belanghebbenden aanvullende afspraken worden gemaakt, welke tegemoet komen aan de zorgen en wensen vanuit de omgeving;
- Kernwoorden in dit proces van opstellen van dit Afsprakenkader en de opvolging daarvan zijn: duidelijkheid (voor één uitleg vatbaar), open communicatie; belanghebbenden kunnen meepraten en waar mogelijk meebeslissen;
- De brede vertegenwoordiging van belanghebbenden bestaat uit: de dorpsbelangen Ternaard en Wierum, Fêste Grûn Noardeast-Fryslân, Thús Wonen, LTO Noardeast-Fryslân, een aantal individuele inwoners uit Ternaard en Noardeast-Fryslân, Provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en gemeente Noardeast-Fryslân;
- Onder voorzitterschap van de heer A. van der Ploeg, te Readtsjerk zijn een aantal bijeenkomsten georganiseerd onder de noemer Ontzorgingstraject Omgevingsproces Ternaard (OOT). Daarbij hebben de betrokken instanties en personen van gedachten gewisseld over de zorgen die er leven en zijn presentaties gegeven door experts met betrekking tot een aantal specifieke onderwerpen, zoals Monitoring, Mijnbouwschade en Algemene effecten gaswinning. Deze onderwerpen komen ook weer terug in dit voorliggende Afsprakenkader;
- Het Afsprakenkader is een zogenaamd 'levend document'; wat inhoudt dat op basis van voortschrijdend inzicht het Afsprakenkader kan worden aangepast en het document als zodanig – met instemming van de betrokken partijen - kan veranderen. Gedane toezeggingen en afspraken kunnen niet worden gewijzigd zonder unanieme instemming;
- Naast het Afsprakenkader Ontzorging wordt een Investeringsagenda opgesteld. Met deze Investeringsagenda wordt een positieve bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van het winningsgebied, in het geval de gaswinning doorgang vindt. Door de vertegenwoordiging van belanghebbenden is aangegeven dat de Investeringsagenda ook wordt gezien als een belangrijk onderdeel van het onderwerp "Ontzorgen".
- Het Afsprakenkader-Ontzorging gaat door NAM ook bij de bestaande gaswinning in Noardeast-Fryslân worden toegepast, ook als de gaswinning bij Ternaard niet gaat plaatsvinden. NAM past hiervoor dit Afsprakenkader aan, in overleg met betrokkenen en afgestemd op de specifieke omgeving. Ook voor de bestaande gaswinning buiten Noardeast-Fryslân gaat NAM het Afsprakenkader toepassen als onderdeel van haar omgevingsmanagement.

2. Wettelijke afspraken – via de vergunningen - en de NOGEPA-gedragscode

- Om aardgas te mogen winnen moeten diverse vergunningen worden aangevraagd en verleend. In deze vergunningen worden voorwaarden opgenomen ten aanzien van o.a. de effecten van de winning, veiligheid, milieubelasting en periodieke rapportageverplichtingen.

- De NAM dient instemming te vragen aan de minister van EZK op het winningsplan gaswinning Ternaard. In het winningsplan worden de effecten van de voorgenomen winning beschreven, belangrijke onderwerpen zijn: verwachte bodemdaling en het seismische risico.
- Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) is als onafhankelijk toezichthouder op de delfstoffen- en energiewinning in Nederland, belast met het toezicht op deze winning.
- Op basis van het winningsplan en de adviezen van de Technische commissie bodembeweging (Tcbb), TNO, SodM, de Mijnraad en de decentrale overheden en eventueel ingediende zienswijzen, komt de minister van EZK al dan niet tot een instemmingsbesluit. Deze instemming wordt alleen gegeven als de gaswinning veilig en verantwoord kan worden uitgevoerd.
- Naast het winningsplan dient NAM een meetplan in bij de inspecteur-generaal der Mijnen van SodM, nadat de NAM dit meetplan aan de Auditcommissie Gaswinning Waddenzee heeft voorgelegd. De Minister van EZK heeft deze taak gemandateerd aan de IGM van SodM.. In dit meetplan staan de plaats en het gebied waar gemeten wordt, de te gebruiken meetmethode en de tijdstippen waarop metingen worden verricht. Het meetplan wordt elk jaar door NAM geactualiseerd en aangepast aan de meest actuele meetmethoden. SodM voert een jaarlijkse controle uit op het meetplan.
- Omdat de winning grotendeels onder het Natura 2000 gebied Waddenzee plaatsvindt, vraagt NAM een vergunning op grond van de Wet natuurbescherming aan. In de nabijheid van het Ternaarder gasveld vinden ook andere gaswinningen plaats onder de Waddenzee. Hierbij is het Hand aan de Kraan principe van toepassing. Jaarlijks worden de mogelijke effecten op de natuur onderzocht en gerapporteerd aan de Audit commissie Gaswinning Waddenzee. Deze commissie adviseert de Minister van EZK die dan besluit of het verantwoord is dat de NAM verder gaat met productie of bepaalde maatregelen moet toepassen (zoals bijvoorbeeld productiebeperking)
- NAM stelt in haar vergunningaanvraag voor ook de winning uit het Ternaarder gasveld onder deze voorwaarden te laten vallen. Hiermee gelden voor al deze winningen dezelfde randvoorwaarden die ervoor zorgdragen dat schade aan wadplaten wordt voorkomen. Indien vooraf vastgestelde (natuur) grenzen worden of dreigen te worden overschreden, wordt de gaswinning stilgelegd of beperkt.
- Op deze winning is ook de NOGEPa gedragscode Kleine Velden van toepassing. De NAM heeft op 7 september 2017 mede de “Gedragscode – gaswinning kleine velden” getekend. De gedragscode is opgesteld in nauw overleg met betrokkenen bij projecten en geeft algemene richtlijnen voor het zorgvuldig betrekken van de omgeving bij olie en gasprojecten uit kleine velden op land. De sector geeft met deze gedragscode invulling aan de wens als betrokken, betrouwbare en benaderbare speler aanwezig te zijn in de omgeving. Dat willen ze onder andere bereiken door zoveel als mogelijk in samenspraak met de direct belanghebbenden hun projecten vorm te geven.

AANVULLENDE AFSPRAKEN ONTZORGING

3. Onafhankelijke Stichting “Waakhûn”

- Indien de gaswinning tot uitvoering komt, wordt de onafhankelijke Stichting “Waakhûn” opgericht;
- Tot aan de oprichting van de Stichting wordt het OOT in stand gehouden;
- De stichting vormt een afspiegeling van de deelnemers aan het Ontzorgingstraject Omgevingsproces Ternaard (OOT)
- De stichting heeft als doelen:
  - Opkomen voor de belangen van de bewoners van Ternaard en Wierum in relatie tot de gaswinning;
  - Fungeren als klankbordgroep ten tijde van de voorbereidende projectuitvoering, als tijdens de gasproductie, richting de gemeente en NAM;
  - Toezien op de naleving van het Afsprakenkader.
- Jaarlijks vindt een evaluatie van het Afsprakenkader plaats tussen NAM (initiatiefnemer Stichting “Waakhûn”, gemeente Noardeast-Fryslân en eventueel aangevuld met andere overheden danwel organisaties; bijvoorbeeld het SodM.
- Aanvullend onderzoek
  - Als blijkt dat aanvullend onderzoek en/of expertise gewenst is en het verzoek daartoe redelijk is wordt dit met erkende instituten en/of experts besproken. In samenspraak met de belanghebbenden worden deze instituten en/of experts geselecteerd.
  - Onderzoeken worden transparant uitgevoerd: belanghebbenden worden bij de opzet en de uitvoering van het onderzoek betrokken en tussentijds geïnformeerd.
- De stichting zal werken conform een nog nader op te stellen statuut; hierin zal o.a. het ledenaantal en de vertegenwoordigde belanghebbende organisaties worden vastgelegd, de bevoegdheden, overlegstructuren, etc.
- De stichting wordt voorgezeten door een onafhankelijk voorzitter; welke unaniem is voorgedragen door haar leden;
- Om de stichting ‘tanden te geven’, zullen o.a. middelen (facilitair, financieel, etc.) door de gemeente Noardeast-Fryslân beschikbaar worden gesteld om de stichting op te richten, in stand te houden, voor communicatie-uitingen, externe onderzoeken, etc.

4. Monitoring

- Belanghebbenden hebben aangegeven dat zij inzicht moeten hebben in de volgende (mogelijke) effecten:
  - De beweging van de bodem;
  - De beweging van de gebouwen en bouwwerken;
  - De eventuele schade ten gevolge van de gaswinning.

- Ten behoeve van het bovenstaande wordt een Monitoring en Evaluatieprogramma opgesteld, dat wordt afgestemd met de vertegenwoordiging van belanghebbenden. Concrete monitoring maatregelen zijn: plaatsing van versnellingsmeter(s), tiltmeters en diepe gefoon(s), aantal en gebouwenkeuze voor gebouwopname, ook voor de bepaling van de 'nulsituatie'.
- Afgesproken aanvullende meetmethoden zullen door NAM worden opgenomen in het Meetplan – zie hoofdstuk 2. Daarmee wordt gegarandeerd dat het SodM ook jaarlijks toezicht houdt op deze boven-wettelijke afgesproken meetmethoden en resultaten.
- Jaarlijkse monitoring van de OZB-waarde – verkregen via CBS – door de stichting “Waakhûn”.
- Jaarlijks inzicht in de peilbuizenbemonstering van het Wetterskip om de verzilting van het grond- en oppervlaktewater te kunnen volgen.

4.1. Bodemdaling

- Op dit moment is er een “early warning system” voor bodemdaling in werking. Dit systeem bestaat uit een aantal continue GPS meters die in Noord-Nederland zijn opgesteld. Voor dit gebied zijn de installaties in Ternaard, op de Moddergat locatie en op de Ameland locatie AME-1 van belang. Deze metingen worden maandelijks geëvalueerd door de NAM en geverifieerd door SodM. Deze evaluaties worden gedeeld met de stichting “Waakhûn”.
- De bodemdaling in het gebied (zowel op het wad als op het land) wordt regelmatig gemeten zoals beschreven in de meetplannen voor de Wadden als ook voor Noord-Nederland. Bij deze metingen worden op de wadden voornamelijk de GPS palen jaarlijks ingemeten. Voor het land gedeelte wordt er, afgezien van de continue GPS meting, ook een vijfjaarlijkse meet campagne met behulp van waterpassingen gedaan. De metingen zijn beschreven in de volgende meetplannen <https://www.nlog.nl/noord-nederland-groningen-grijpskerk-norg> en in <https://www.nlog.nl/waddenzee>. Deze rapportages worden door SodM geverifieerd en zullen ook aan de stichting “Waakhûn” worden gerapporteerd.

4.2. Aardbevingen

- NAM zal in het geval van een aardbeving met betrekking tot het voortzetten van de gaswinning handelen conform het Seismisch Risico Beheersplan, welke is afgestemd met SodM. De voornaamste maatregelen die staan beschreven in het Seismisch Risico Beheersplan: <https://www.nam.nl/feiten-en-cijfers/onderzoeksrapporten.html#iframe=L3JlcG9ydHMvb3ZlcnZpZXcva2xlaW5lXZlBGRlbi8>
- Bij een aardbeving met een magnitude van groter dan 3.0 op de schaal van Richter wordt de gaswinning beëindigd in het betreffende veld;
- De NAM installeert minstens drie oppervlakte versnellingsmeters op de locaties AME-1, TRN-201 alsook op een nog nader te definiëren plek in Wierum. Deze versnellingsmeters op die specifieke locatie zorgen er dan voor dat de versnelling van het oppervlakte nauwkeurig kan worden vastgelegd mocht de gasproductie uit het Ternaarder veld onverhoopt een beving veroorzaken. De verzamelde data zal worden gebruikt in het schade afhandelingsproces.

- De uitkomst van de meting door de versnellingsmeters wordt, afgezien van de acties zoals genoemd in het Seismisch Risico Beheerssysteem, gerapporteerd en gepresenteerd aan de stichting “Waakhûn”.

4.3. Gebouwinspecties (nulmetingen)

Gebouwinspecties zijn ook onderdeel van de afspraken. In het verleden werd dit gezien als een mogelijkheid om de schade door aardbevingen duidelijk vast te stellen. Deze functie is met name door het gebruik van de versnellingsmeters minder noodzakelijk geworden. De gebouwinspecties worden toch gedaan voor een aantal nog nader te bepalen panden (bijvoorbeeld monumentale panden) in de dorpen Ternaard en Wierum. De lijst met te onderzoeken panden wordt in overleg met dorpsbelangen van Ternaard en Wierum en woningcorporatie Thús Wonen samengesteld door een nog nader te bepalen onafhankelijk bedrijf; ruim voorafgaand – streven van 12 maanden – voor aanvang van gaswinning.

4.4. Diepe Geofonen en Versnellingsmeters

Het meetplan voor Noord-Nederland laat zien dat de huidige diepe geofonen in de regio op dit moment voor Ternaard en Wierum een beving met magnitude van 1,5 op de schaal van Richter kunnen vastleggen.

Voor het vaststellen van de versnelling van de bodem in het geval van een beving worden een aantal versnellingsmeters geplaatst in Ternaard, Wierum en omgeving. Dit meetnetwerk is belangrijk voor het vaststellen van schades. Het KMNI beoordeelt de opstelling voordat het wordt geïnstalleerd en gaat dit netwerk na ingebruikname beheren.

4.5. Tiltmeters

Tiltmeters worden in overleg met de stichting geïnstalleerd. Daar de ervaringen in Nederland zeer spaarzaam zijn en er ook geen gedegen technische achtergrond is voor het installeren van deze meters wordt er begonnen met een proefopstelling zoals ook bijvoorbeeld door de Stichting Bescherming Historisch Harlingen wordt gepropageerd. Deze opstelling wordt met de dan actieve stichting “Waakhûn” samengesteld, besproken en gemonitord. Zo nodig kan deze proefopstelling dan uitmonden in een permanente set-up voor het gebied.

5. Afspraken mijnbouwschade

- Medio 2020 wordt de inwerkingtreding verwacht van de Commissie Mijnbouwschade. Naar verwachting wordt al eerder het schadeprotocol voor gaswinning uit de kleine velden op land vastgesteld door de minister van EZK; dit protocol voorziet in de wijze van schadebeoordeling en afhandeling in het geval een aardbeving zich voordoet als gevolg van gaswinning uit kleine velden;
- NAM zal totdat bovenstaand protocol formeel is ingevoerd en de Commissie Mijnbouwschade actief is, voor schade als gevolg van bevingen gaan werken 'in de geest' van het protocol.
- Schade als gevolg van bodemdaling dient te worden gemeld bij de Commissie Bodemdaling Aardgaswinning Fryslân. De Commissie handelt conform de overeenkomst die voor de provincie Fryslân is overeengekomen met NAM; deze overeenkomst is te vinden op de website van de commissie zie www.bodemdalingfryslan.nl/overeenkomst
- Medio 2020 wijzigt bovenstaande situatie met het invoeren van het landelijk Schadeprotocol; vanaf dan kan men schade melden bij de Commissie Mijnbouwschade;
- Grondtransacties en verkoop van gebouwen en bouwwerken in een invloedsgebied van de gaswinning mogen geen reden zijn om historische bodemdalingsschade na de transactie af te wijzen. Onduidelijkheden hieromtrent worden in beeld gebracht in een nader uit te werken casus door de Stichting en de Commissie Bodemdaling Aardgaswinning Fryslân;
- De eigen bijdrage van 90 Euro voor de huidige Tccb procedure – als "second opinion" – zal worden bekostigd door NAM; totdat de Commissie Mijnbouwschade actief is.

6. Voorkomen van overlast

- Effecten van gaswinning – en mitigerende maatregelen - naast eerder genoemde onderwerpen als aardbevingen en bodemdaling staan beschreven in het Milieu Effect Rapport, welk onderdeel uitmaakt van de vergunningsprocedure;
- Tijdens de werkzaamheden door de NAM en hun aannemers worden er in overleg met de omgeving vooraf overlast beperkende maatregelen afgesproken. Hier gaat het dan vaak om de rijroutes van het vrachtverkeer, licht en geluidsoverlast. De NAM vraagt een nieuwe locatie aan om de zorgen weg te nemen, die er waren over overlast van werkzaamheden op de bestaande vergunde locatie, welke dicht tegen het dorp Ternaard ligt.

7. Communicatie en Overleg

- De Stichting – of een werkgroep-vorm hieruit - zal ook fungeren als klankbordgroep in relatie tot de gaswinningsactiviteiten;
- De Stichting heeft regulier overleg met de gemeente (in opvolging van het huidige “afstemmingsoverleg”);
- NAM houdt de Stichting op de hoogte van de laatste en juiste informatie
  - Als er veranderingen in de voortgang of uitvoering optreden dan wordt dit actief gecommuniceerd vanuit de Klankbordgroep
  - Regulier communiceren over de meetresultaten.
- Voor vragen of het delen van zorgen kan men tijdens kantooruren naar het NAM kantoor te Anjum. NAM stelt ook één aanspreekpunt beschikbaar voor vragen en klachten. Daarnaast kunnen klachten te allen tijde (ook buiten kantooruren) bij NAM worden gemeld via de website www.nam.nl; danwel telefonisch via de meldkamer: 0592- 369111.
- In afstemming en nauwe samenwerking met de Stichting wordt een Communicatieprotocol opgesteld door NAM; belangrijkste onderwerpen/afspraken in dit protocol omvatten in ieder geval:
  - Na ondertekening van het Afsprakenkader wordt er een informatieboekje gepresenteerd, welke is samengesteld met een vertegenwoordiging van belanghebbenden, over de voorgenomen gaswinningsactiviteiten van het Ternaard-veld
  - Voor de inwoners van Ternaard en Wierum wordt een Informatiekaart (vergelijk risicokaart Veiligheidsregio) met als kernboodschap: “Wat te doen bij?”
  - Welke (meet)gegevens omtrent de gaswinning worden hoe en wanneer gedeeld met belanghebbenden – ook in lijn met het in hoofdstuk 4 vermelde “Early Warning System”
  - Wijze van evaluatie van (meet)gegevens; door wie / hoe frequent / wat te doen bij onduidelijkheden / afwijkingen?

Dit afsprakenkader is tot stand gekomen met medewerking van:

Dorpsbelangen Ternaard, dorpsbelangen Wierum, een aantal inwoners uit Ternaard en de gemeente Noardeast-Fryslân, stichting Fêste Grûn, Thús Wonen, LTO Noardeast-Fryslân, provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, gemeente Noardeast-Fryslân, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, NAM bv en dhr. A. Van der Ploeg (voorzitter).

Getekend op ..... te .....

_____
Dhr. A. van der Ploeg *
Voorzitter "Afsprakenkader- Ontzorging"

_____
Dhr. J. Atema
Directeur - NAM

_____
Dhr. J.G. Kramer **
Burgermeester Noardeast-Fryslân

_____
De Staat der Nederlanden*** vertegenwoordigd door
de Minister van Economische Zaken en Klimaat, de
heer ir. E.D. Wiebes MBA

_____
Dhr. D. Hoogland
Gedeputeerde Provincie Fryslân

_____
Dhr. O van der Galiën ****
Dagelijks bestuur – Wetterskip Fryslân

* Tekent voor alle niet-overheid gerelateerde deelnemers voor instemming van het 'levend document' "Afsprakenkader – Ontzorging" als onderdeel van het Omgevingsproces Ternaard.

** Ofschoon de gemeente in juridische zin geen partij is ten aanzien van de gemaakte afspraken, is de gemeente wel mede-ondertekenaar van dit afsprakenkader ter waardering van het proces en de daaruit voortgekomen afspraken.

*** De Staat der Nederlanden ("Staat") is (in juridische zin) geen partij bij dit afsprakenkader. Uit het afsprakenkader vloeien geen rechten en verplichtingen voor de Staat voort. Dit afsprakenkader wordt door de Staat, vertegenwoordigd door de Minister van Economische Zaken en Klimaat, uitsluitend ondertekend als blijk van waardering van het proces en van de daaruit tussen de partijen bij dit afsprakenkader voortgekomen afspraken.

**** Ofschoon Wetterskip Fryslân in juridische zin geen partij is ten aanzien van de gemaakte afspraken, is Wetterskip Fryslân wel mede-ondertekenaar van dit afsprakenkader ter waardering van het proces en de daaruit voortgekomen afspraken.